

NOVE KNJIGE

SLOVENSKO SLOVSTVO

Daniilo Gorinšek: *Žalostna ljubezen*. Pismi. Založila in tiskala Ptujška tiskarna. Ptuj, 1929. — Gorinšek ni poet, to mu moram ob »žalostni ljubezni« povedati naravnost in brezobzirno. Pohvalil sem že pri njem nedvomno darovitost in prirojeni čut za nastroj, ki sta se razodela iz nekaterih njegovih mladinskih pesmic, dasi je tudi tam mogla marsikdaj ostrejša sodba odpasti le z ozirom na splošno kakovost slovenskega mladinskega slovstva. Kritika resda nikdar ne izoblikuje pesnikov, tega si ne more laskati, to tudi ni njen posel, ustvarjajoči duhovi rastejo iz svoje notranje zakonitosti in moči. Toda quod licet Jovi... In gotovo bi Gorinšku nekoliko skromnosti, oziroma samokritike ne škodilo, a on menda prav radi tega suvereno prezira vsak nasvet in noče poslušati razen sebe nikogar. Zato je tudi njegova »Žalostna ljubezen« še bolj žalostno spričevalo zanj kot pesnika. Vsebina: jaz in moja ljubica ali žalostna ljubezen. In čeprav je ta svet lahko subjektivno bolesten in celo lep, objektivno je grd, banalen in nepomemben. To življenje ni nikdar doživljeno močno in svetlo, nikjer ni dvignjeno v občečloveško in prikazano umetniško. Kako je vendar nezrel, nesodoben in neslovenski takle subjektivizem, narcisizem, pesimizem, sentimentalizem. Zaboga, dajte nam no že enkrat mir s solzavostjo! — In oblika? Posnemanje pesniške dikiije davnih pesnikov, Jenka, Gregorčiča, tudi Župančiča in še koga izmed »epigonistov«. In čeprav je avtor tu in tam gladek in cingljajoč verzifikator, vse to v bistvu vendar le ni nič drugega kot golo — poetično žaganje. Na kratko, vsa zbirka je taka, da se more sodba o njej glasiti edinole — križ kraž!

Fr. Vodnik

Dr. M. Murko: *Velika zbirka slovenskih narodnih pesmi z melodijami*. Separatni odtis iz »Etnologa«, III, glasnika Etnografskega muzeja v Ljubljani. Ljubljana, 1929. — Zadnji predsednik bivšega Odbora za nabiranje slovenskih narodnih pesmi, profesor dr. Matija Murko, je v letošnjem III. letniku »Etnologa« opisal zgodovino nabiranja glasbenega folklorja po omenjenem odboru.

Delniška družba Universal Edition na Dunaju je okrog leta 1904. sprožila misel, da bi se izdale avstrijske narodne pesmi v zbirki »Das Volkslied in Oesterreich«. Misel je osvojilo dunajsko prosvetno ministrstvo in vzelo iniciativo v svoje roke ter osnovalo osrednji odbor in njegove podružnice v vseh pokrajinah bivše Avstrije. Prvi predsednik slovenskega odbora, ki je bil imenovan leta 1905., je bil vseučiliški profesor dr. Karel Štrekelj, po smrti tega mu je sledil avtor predmetnega referata. Do po vojni je odbor nabral blizu 12.000 pesmi, zbirko pa je leta 1927. prevzel ljubljanski etnografski muzej. Odbor se je razšel. Dr. Murko podrobno popisuje delo odbora in nabiranje in podaja smernice za nadaljnje delo: dovršiti nabiranje po vsej Sloveniji ter material urediti in izdati.

Prav, da se je knjižica izdala. Je kronika, pobuda in navodilo.

S. V.

SRBSKO-HRVATSKO SLOVSTVO

Jeronimska knjižnica, last hrvaškega društva sv. Jeronima v Zagrebu, je izdala leta 1927. za enajststoletnico rojstva sv. Cirila kot svojo 237. knjigo dr. Velimira Deželića ml. roman iz 9. stoletja: *Sofiju odabra*; leto pozneje, 1928, pa je ista knjižnica dala na svetlo za 60 letnico, kar društvo obstoja, kot svojo 257. publikacijo istega dr. Velimira Deželića ml. roman iz 4. in 5. stoletja po Kr. »*Sedam puta udarani*«. To je v tekstu ilustriral Vl. Kirin.

Nam Slovencem je popisal dr. Grivec življenje in delovanje sv. Cirila in Metoda v poljudnoznanstveni obliki, Hrvatom pa je podaril dr. Deželić življenjepis Konstantina-Cirila v leposlovnih oblikah, v obliki povesti ali romana, kakor pisatelj sam imenuje to svoje delo. Ni pa to roman v dosedanjem pomenu besede, kakor ga šola še danes uči in tolmači, je namreč brez običajnega zapletka in razpletka, brez igre in protigre; je dolga vrsta slik in prizorov iz življenja Cirilovega prav do deške dobe pa do smrti, vse skrbno izdelano po legendah in zgodovini, a pripovedovano in razširjeno z bujno fantazijo in v prekrasnem, narodnem slogu. V zadregi sem, kateri sliki, kateremu prizoru naj prisodim prvo mesto. Toliko pa rečem: ko pisatelj privede Konstantina-Cirila preko Soluna, Carigrada in Moravske slednjič potujočega v Rim tudi med naše prednike, mu gledamo na podlagi tega leposlovnega dela v dušo tako globoko, kakor nam tega pogleda ne more pričarati nobena znanstvena knjiga; kaj je ta blede mož, ki je pravkar dospel s svojimi učenci s severa v naše kraje, v šestintridesetih letih vse doživel! Že kot deček, še v Solunu, si je izbral modrost (Sofijo!) za nevesto, ni ga veselila krutost in sirovost lova s sokoli; v starcu Milu, Slovincu iz solunske okolice, služečem v očetni hiši kot vrtnar, je že zgodaj vzljubil Slovence; že kot deček v Solunu je temu starcu prevajal cele strani iz grških knjig v slovanski jezik; kot mlad filozof in teolog je duhovito branil kult ikon; izvojeval je težko odpoved srca, zvedevši od logoteta Teoktista, da tiho trpi zaradi njega deklica Mirjam; propalost dvora carja Mihaela III. Pijanca se ga ni doteknila; ostavil je vse tisto razkošje, ves tisti sijaj in prišel med barbabe — Slovence...

Bizantinska zgodovina nam je izza šolskih let malone neznanca; tu nam Deželić nazorno slika nesrečni značaj mladega Mihaela III. Kakšen razloček med njim in mladim Konstantinom-Cirilom! Tudi to potezo vidimo na Cirilu, ki jo je šele dr. Grivec iz virov dokazal, vdanost Rimu. Dr. D. je uporabil vse znanstvene izsledke in ugotovitve; kot dokaz naj navedem le, da tudi pri njem Ciril imenuje papeža — apostolika.

Nekaterim prizorom je dal pisatelj naravnost simboličen, proroški zmisel. Tako n. pr. prizoru str. 152 nasl.: nekje v Sloveniji so pod hrastom, od naroda zvanim Hrek, zbrani okrog obeh blagovestnikov vsi njihovi učenci, Gorazd, Klement, Naum, mladeniči iz Moravske, Panonci, iz države Koceljeve, hrvaški ban Domagoj z izbrano četo mladev; vsa ta družba se pogovarja o usodi južnih Slovencev, zlasti Bulgarov. Kdo ne bi tu nehote mislil na tista zgodovinska zborovanja slovenskih in hrvaških akademikov na Svetem Joštu, zbranih okrog Janeza Kreka! Saj se jih je udeleževal tudi pisatelj dr. Deželić.

Z isto tehniko, a nekoliko manj posrečeno, je zgrajen drugi hagiografski roman o sv. Hieronimu. Naslov je vzet iz Hieronimove poslanice na prijatelja Inocencija, o mučenici Principiji, sedemkrat z mečem udarjeni. Tudi Hieronim je prejel mnogo udarcev v življenju. Kakor prej Cirila vidimo tudi tu Hieronima zaporedoma v raznih mestih v razgovoru z raznimi sodobniki: najprej v gornjeitaljskem mestu Verceci (l. 370.), kjer prav takrat mučijo Principijo, nato (l. 372.) v rojstnem mestecu Stridonu. (kjer je stalo, pisatelj ne odloči, ker je še do danes neizvestno, da li v Medjimurju, na meji med Dalmacijo in Panonijo?), kjer živi še oče, sestra in mlajši brat Pavlinijan; zatem ga spremljamo v kalcidijsko puščavo, na vzhodu Sirije (v letih 375—378); cerkveni zbor ga želi imeti v Rimu in tu ga vidimo v letih 382—385 v iskrenem občevanju s papežem in pesnikom Damazom, odločilnem za prevajalsko delavnost Hieronimovo; kot najjasnejša glava vsega takratnega duhovništva bi bil ob smrti Damazovi (384) imel zasedi stol sv. Petra, toda — zadale so mu udarec grde spletke; vrne se na vzhod, to pot v Betlehem, kjer ga zadnjič vidimo (v povesti) v l. 410 (umrl je l. 420). Pisatelj je predelal ogromno snov, da mi zdaj tega najslavnejšega Dalmatinca v plastični podobi gledamo kot največjega učenjaka, ponižnega asketa, pravstvenega kritika, organizatorja ženskih samostanov, pisatelja poslanic, občudovalca antike, zlasti Vergilija, ter končno slavnega prevajalca sv. pisma. Nekoliko manj posrečeno je to delo po mojih mislih zato, ker nam pisatelj svojega junaka prvič predstavi že v zreli dobi tridesetih let, in pa, ker snov sama — učenjako življenje in delovanje — ni dovoljevala toliko poleta pesnikovi fantaziji. Je pa v povesti mnogo krasnih mest; najlepša je slika samostanskega življenja svetih žen pod vodstvom matrone Marcele na Aventinu v Rimu.

Kakor iz povedanega razvidimo, išče Deželić novih potov v tehniki romana. Naj kdo sodi o tej tehniki (brez zapletka in razpletka, brez običajne fabule) karkoli, priznati pa moramo, da dobimo — kakor sem že omenil — po tem potu globok vpogled v duši obeh teh svetih mož. — Pri nas je na ta način, menim, zgradil dr. Ivan Pregelj roman o »šmonci« Simonu Jenku.

Dbv.

Dr. Josip Čelar: *Umetnost Vladimira Nazora*. Str. 96. Naklada piščeva. Šibenik, 1928. — »Kritiki imajo nazore«, je zbadljivo zapisal Oton Župančič ob istem času, ko je tudi Vladimir Nazor stopal pred hrvatsko občinstvo. Župančič se obrača proti kritikom, ki presojujejo novo delo po starih pravilih o lepoti in morali, ali ki proti novemu življenjskemu občutju in novi oblikovni volji postavljajo svoje subjektivno občutje, prikrojeno po starem življenju in njegovem umetniškem izrazu. Oboje je normativna estetika, prva razumsko topoglava z videzom objektivnosti, druga iz zastarelega življenjskega občutja in subjektivna. V relativistični dobi, ko je drugod cvetel historicizem, je bil tudi pri nas prvi zagon v subjektivni smeri, kritika je začela razumevati novi čas in njegove imanentne oblike. To je bila doba psihologiziranja, ko so v umetnini iskali predvsem duševnost umetnika, ki so jo določili iz časa, kraja in osebnega temperamenta in poudarjali predvsem organsko

razvoja. Novejša literarna veda je preložila težišče od umetnikove osebnosti na umetnino in izraz njegove doživetja in poskuša najti pot do absolutnega vrednotenja, ker hoče cela doba zreti v čas, ko bo vladala sproščena duševnost in bodo zasijale absolutne vrednote.

Dr. Jos. Čelar je opustil vso biografijo pesnika in kronologijo del, ne zveemo niti, da je bil Nazor rojen 1876. na otoku Braču, da je dovršil 1898. vseučilišče v Gradcu in služboval kot profesor po Dalmaciji in Istri, kjer je doživel na lastne oči trpljenje in usodo svojega naroda, in tudi ne, da je pisal svoja dela v dobi, ko sta se dvignila iz evropskega naturalizma impresionizem in simbolizem, katerih prvi skuša pogoditi vizualni vtis pojavov, drugi pa njihovo notranjo idejo. Dokaj obširna razprava vsebuje poleg mnogih samoumevnosti in nepotrebnega ponavljanja dober vsebinskoestetski pogled, ki je deloma empiričen, še bolj pa logično spekulativen s smotrom, da se približa absolutnim vrednotam. Boleha pa na neurenosti in nepreglednosti snovi in na nemoči, da prelije občutje vsebine v razumske pojme; večinoma obstaja pri občutju, katero analizira v osnovne elemente in kaže njihov odnos do nečesa splošno priznanega, tako n. pr. življenjsko, patriotsko ali religiozno občutje pomeri na empirično priznanem ali apriorno jasnem. Dobro ve, da je najboljšje v poeziji izven razumskih formul nedostopno navadnemu racionalizmu, a to mu še ne daje pravice, da ostaja samo pri dolgovemnem urejevanju pesnikovega hotenja in občutja brez ostrejših poudarkov, ki bi zbrali žarke v skupnem žarišču; povzpne se le do splošnosti, kadar hoče to razmetano snov približati razumu.

Dr. Čelar tudi noče izginiti pred pesnikom v objektivni karakteristiki, kar je najvišja pohvala historika, on uveljavlja svoje nazore, ki se odtegujejo preskušnji, pa hočejo zato zreti v absolutnost. »Umetnost ima večne zakone in bistvene elemente, ki so od večnosti določeni. Moremo jih le izslediti in napraviti zavestne, ne pa spremeniti, da bi bili odvisni od naše volje, kakor tudi umetnik le objasnjuje in spreminja v zavestno, kar je od davnaj nosil v sebi.« Nazor mu to mnenje deloma potrjuje: »Tudi on prisluškuje nezavestni prirodi in se utaplja v nezavestni svet svojega instinkta, ko išče svoj pravi glas po svoji duši, ki ga sile življenja duše. Svet pojavov je noč, sijaj solca so sanje, v katerih se javlja nezavestni svet.« O. Walzel je poudaril, da je v takih slučajih tudi nasprotni pol opravičen, poleg poezije iz nezavestne svetovne volje, je enakovredna poezija zavestne, individualne volje. — »Prava poezija je dinamična, sili umetnika, da gre v življenje, odkriva novo resnico in odpira nove horizonte.« V ta predal pa noče iti Nazorjeva poezija, »ki je v pretežnem delu statičnega značaja, ki često le opisuje in prikazuje slike in se rada giblje v fiktivnem svetu.« Dr. Čelar je dobro pokazal pesniško vizijo, ki je nekaj takega kot Bergsonova intuicija, kakor je v teoretičnih opombah še več misli iz L'evolution creatrice. Glavni nazor, »najmočnejša je umetnost, kjer vidimo globoko osebnost pesnika«, pa rine pisca k psihološkemu motrenju osebnosti, dasi je očitno sklenil ostati pri vrednotenju duševne vsebine. Da ga niso mogli dolgo definirati (tega tudi dr. Čelar ni dovolj uvidevno storil), pa ne more šteti pesniku v greh, ta očitek